

DANEEL DE RYCKE, DE GENTSE SCHILDER (ca. 1415-1474)

Opgedragen aan mijn meter Anna De Rycke (°1910, †1988)

Over Daneel De Rycke zijn er reeds talrijke bijdragen geleverd in verband met het auteurschap van de Gentse Calvarietriptiek¹. Verwonderlijk is dit echter niet, daar deze schilder in 1468 hoger gewaardeerd werd dan de jongere Hugo van der Goes. Van de in totaal 166 artiesten die toen werkzaam waren voor het huwelijk van Karel de Stoute te Brugge behoorde hij zelfs tot de drie best betaalde kunstenaars.

Gezien de hoge kwaliteit van de Gentse Calvarietriptiek, die ontstaan is in de periode dat De Rycke werkzaam was te Gent, willen een aantal kunsthistorici dit schilderij op de naam plaatsen van deze Gentse schilder.

Daarentegen wilden de Antwerpse kunsthistorici hem opeisen voor hun school. Zij identificeerden deze schilder met "Daneel, de beeldensnijdere (= houtsculpteur)", die in 1453 opgenomen werd in het Antwerps St.-Lucasgild².

Tot op heden is er geen enkele afzonderlijke studie verschenen, die het leven en het werk van deze schilder nader beschouwen. In deze bijdrage willen we deze meester niet in verband brengen met het auteurschap van de Gentse Calvarietriptiek of met een ander schilderij³, maar wel zijn werkzaamheden gebaseerd op eigentijdse documenten belichten.

Het leven en werk van Daneel De Rycke

Wanneer Daneel De Rycke het levenslicht zag is niet geweten, doch we mogen zijn geboortedatum plaatsen vóór 1415, daar hij in 1440 reeds meerderjarig (= 25 jaar) was. Gebaseerd op 19de eeuwse falsificaties⁴ neemt De Busscher aan dat hij in leer was geweest bij Nabur Martin⁵.

Over de familie van Daneel De Rycke is niets geweten. Siret⁶ meent zonder enige reden, dat hij een broer Jan⁷ had.

Diericx merkte reeds in 1814 op dat zijn familienaam in de documenten geschreven werd als De Rijke, maar ook als De Rike. Diericx⁸ noemt hem verder verkeerdelijk Daneel de Vilre⁹.

Op 11 mei 1440 werd Daneel De Rycke opgenomen als meester in het Gentse St.-Lucasgild. Hij betaalde voor deze opname een vrij hoog loon van zeven ponden. Als borgen traden voor hem op: Jan Damman, Thomas Seys en Daneel De Smet¹⁰. Mogen we aanvaarden dat men bij de bepaling van het toegangsgeld rekening hield met het talent van de artiest en/of met zijn financiële toestand?

Op 23 september 1455 trad Daneel De Rijke op als borg voor Mathijs van der Meeren, wiens vrouw Lievina Tshauwers een klacht had ingediend tegen Katelijne van Dale, de vrouw van de schilder Tristam van den Bossche, die Lievina beschuldigd had van overspel¹¹.

In 1455-1456 was hij gezworene van het Gentse schildersgild¹². Samen met glazenier Bertholomeus van der Linden stelde hij zich op 14 februari 1456 borg voor de opname van Jan van Glabbeke, alias ghelas, in het Gentse schildersgild¹³.

Reeds in 1459 was Daneels faam bekend tot buiten de stadsgrenzen van Gent, daar hij een "keerle" (= paard) kocht van Daneel van Lovendegem¹⁴. In hetzelfde jaar leende hij een enorm hoog bedrag 12 ponden aan Johan le Muet¹⁵. In 1460-1461¹⁶, 1462-63¹⁷ en 1463-1464¹⁸ was hij deken van het Gentse schildersambacht.

Cornelis (o.c.) vermeldt dat hij in dezelfde periode vinder was van de St.-Niklaasparochie te Gent. Dit berust op een vergissing, daar hij vanaf 1461 t.e.m. 1464 vinder was van de opperkosterij van St.-Jans¹⁹, de huidige St.-Baafsparochie. Pas in 1466 werd hij vermeld als vinder van de St.-Niklaasparochie²⁰. In deze hoedanigheid wees hij in mei en augustus 1467 er de fruithandelaar Jacob Ghyseling op dat reeds in februari beslist was geworden, dat hij drie schellingen moest betalen aan de glazenier Jacob Gheerolf²¹.

Samen met Joos Sallaert, de schilders Tristam en Lieven van den Bossche, de glazenier Bathelomeus van der Linden en de schilder Kleebrout van Wittevelde stelde hij zich op 20 februari 1462 borg voor de opname van de schilder Cornelis Baye in het Gentse schildersgild²².

In 1462 moet De Rycke opnieuw opdrachten gekregen hebben buiten Gent, daar hij terug een of meerdere paarden kocht²³.

In die periode nam Adriaan van den Storme in de Arteveldestad zijn belangen waar²⁴.

Op 16 november 1462 betaalde Daneel De Rycke aan Daneel van Lovendeghem, alias Rutaert, twee ponden voor een gouden zegelring²⁵. Mogelijks heeft deze bestelling betrekking op zijn functies als vinder en /of als deken van het gild. Mogelijks kan het gaan om een persoonlijke waardering. Het zegelbeeld hoefde daarom geen wapen²⁶ te dragen, maar kon een persoonlijk teken geweest zijn, zoals men deze soms naast de naam in de registers van het St.-Lucasgild aantreft²⁷.

In een geschil met de verlichters - en meer bepaald met Johannes van Herpe - klaagde Daneel De Rycke op 13 juni 1463 hen aan wegens oneerlijke concurrentie. Hij wist als deken een ordonnantie af te dwingen zodanig dat de miniaturisten voor het uitoefenen van hun werkzaamheden in de Arteveldestad lid moesten zijn van het Gentse St.-Lucasgild. Deze boekverluchters moesten maar een vierde van het geld voor de opname betalen²⁸. Hun kinderen moesten in tegenstelling tot deze van schilders geen inschrijvingsgeld aan het gild betalen als ze het ambacht van het verlichten wilden uitoefenen. Miniaturisten, alsook hun nazaten, die eveneens schilderijen wilden vervaardigen, moesten de overige drie delen betalen aan het ambacht. Deze ordonnantie werd door de verlichters niet in dank afgenomen en werd zelfs niet direct opgevolgd. We be-

merken dan ook dat kort nadien Daneel De Rycke, als deken van het ambacht, een aanklacht indiende tegen Gheeraerd van Crombrugge bij de schepenen²⁹. Van Crombrugge was voor het schildersambacht zeker geen onbekende. Toen in 1458 de schepenen beslisten dat het reeds betaalde inschrijvingsgeld van Lieven van Lathem door het schildersgild aan deze kunstenaar terugbetaald moest worden, daar hij werkzaam was aan het hof, trad van Crombrugge op als plaatsvervanger voor deze schilder³⁰. Alhoewel Gerard van Crombrugge behoorde tot de lage adel werd hij niet (zoals algemeen aanvaard wordt) vrijgesteld van de opname in het St.-Lucasgild³¹.

De aanklacht bleek niet vruchteloos geweest te zijn. Nog in 1463 traden de miniaturisten Johannes van Herpe³², Jacob vander Guchte³³ en Heinric van Bueren toe tot het Gentse schildersgild. Voor deze laatste verluchter stelde Daneel De Rycke zich samen met de schilders Nicolas van der Meersch en Cornelis Baye borg voor zijn opname³⁴. Het feit dat juist Daneel De Rycke deze ordonnantie wist af te dwingen, komt in ieder geval raar over, daar De Schrijver vermeldt: *"nous pourrons en dégager les conclusions, à attribuer à De Rycke certaines magnifiques miniatures... La démonstration la plus probante devrait cependant se faire au moyen de manuscrits enlumnés. Nous avons découvert des miniatures gantoises inédites, qui sont plus que probablement de la même main que le petit tableau du Louvre³⁵ (= de Vinding van het Ware Kruis)".* Later merkt De Bruyn (o.c.) op dat De Schrijver dit schilderij niet op de naam van Daneel heeft willen stellen, maar dat hij het wilde onderbrengen in de groepering De Rycke-Justus van Gent.

Daneel De Rycke blijkt zoals verschillende Gentse kunstenaars een goede verstandhouding te hebben gehad met Daneel van Lovendegem, alias Rutaert. Deze laatste leende nogmaals op 28 juli 1463 geld aan de schilder³⁶.

Op 28 november 1463 stelde De Rycke zich o.m. met de schilders Nicolaas Van der Meersch, Tristam Van den Bossche, Klerbout van Wyttevelde en Cornelis Baye borg bij de opname in het Gentse schildersambacht van Henderic de Zweervaghre³⁷. In 1464 volgde de goudslager Jan de Vos Daneel De Rycke op als deken in het Gentse St.-Lucasgild.

Blijkbaar voerde Daneel De Rycke in 1464 opnieuw opdrachten uit buiten de Arteveldestad en het was terug Daneel van Lovendegem die aan hem een paard verkocht³⁸. Mogelijks mag de lening van Daneel aan Anna Masset hiermee in verband worden gebracht³⁹. Het was deze maal Nicolas Bernagre die in deze periode Daneels zaken in de Arteveldestad waarnam⁴⁰.

Om zijn cliënteel te kunnen voldoen aan de vraag kocht De Rijcke soms werken van andere schilders. Mogelijks bracht hij er dan zelf enige veranderingen op aan. Op 14 april 1464 kocht hij van Jan van den Castele, een Iepers kunstenaar, een retabel⁴¹. Drie dagen later kocht Daneel van Gillis van Cauwerie een klein schilderijtje aan⁴². Te oordelen aan de data werden deze kunstwerken waarschijnlijk verworven tijdens de halfvastenmarkt te Gent.

Op 13 januari 1465 (n.s. 1466) kocht Daneel De Rycke koren van de koopman Jacob van Boxtaele, die geregeld contacten had met het St.-Lucasgild. Als borg voor De Rycke traden Gillis de Muelemeestre, Gillis van de Putte⁴³, de schilder Joos van Wassenhove (= Justus van Gent) en de verluchter Heinderic van Bueren⁴⁴ op.

Op 16 april 1466 stelde Daneel De Rycke zich samen met de kunstenaars Cornelis Baye, Heindric de Zweertvaghère en Lieven van den Bossche borg voor de opname van Augustijn de Brune in het Gentse schildersgild⁴⁵.

Door de talrijke opdrachten kon De Rycke het werk niet altijd op tijd leveren. Op 17 juni 1466 werd hij op verzoek van Jan van Bourgondië, bisschop van Kamerijk, aangemaand om de muurschilderingen⁴⁶ in diens refuge te Gent binnen de zes weken te voltooiën. De schilder zou een gevangenisstraf krijgen indien hij in gebreke bleef⁴⁷. Alhoewel het een eervolle opdracht was om voor de bisschop te werken, heeft Daneel weinig of geen contact gehad met deze geestelijke, daar alleen gewag wordt gemaakt van zijn 'procureur'.

Merkwaardig is wel dat hij in dat jaar begon te venten met haring. Waarschijnlijk bezat de schilder een water dat rijkelijk voorzien was van vis. De vangst en de leveringen gebeurden door Roune van den Damme. Als borg voor de eerste levering van Daneel aan Gillis de Rits traden de schilder Lieven van den Bossche en Goesin Ghijseling op. Terwijl de tweede bestelling in 1467 kwam van Jacob Ghijseling. Als borg voor Daneel De Rycke traden hierbij Gillis van de Putte en de miniaturist Heinderic van Bueren op⁴⁸.

In 1467 deed de stad Gent een beroep op Daneel De Rycke om het stedewapen te schilderen op vaandels⁴⁹, die aan de trompetten bevestigd werden. Waarschijnlijk gaat het hier om voorstellingen van de Maagd van Gent voor een klimmende leeuw⁵⁰.

Op 23 januari 1467 (n.s. 1468) kreeg hij de opdracht van Odewijn de Villa⁵¹ om een schilderij met figuren te maken. Het werk moest reeds tegen Pasen voltooid zijn. Odewijn de Villa was afkomstig uit Chieri in Piëmont. Zoals de andere Lombarden te Gent hield hij zich bezig met het bankwezen. Waarschijnlijk mag deze opdracht in verband gebracht worden met de stichting van Pieter de Villa, die in dezelfde periode een kapel in de Gentse St.-Baafskathedraal fundeerde ter nagedachtenis van zijn gezin en van zijn familie⁵². Deze kapel is gelegen aan de noordzijde van de toren. Pieter, zijn broer Claudio de Villa en hun afstammelingen mochten in deze kapel hun sepulturen stellen. Ook hun neef Odewijn de Villa mocht in dezelfde kapel begraven worden⁵³. Dhanens⁵⁴ meent dat het prachtige passieretabel van Claudio de Villa en zijn vrouw Gentine Saloro (thans: Brussel, Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis) vervaardigd werd voor de stichterskapel van Pieter de Villa.

Voor het huwelijk van Karel de Stoute met Margaretha van York te Brugge in 1468 deed men een beroep op de beste kunstenaars van het land. Na Jacques Daret (de Campin-leerling van Doornik) en Vrancke Van der Stockt (de Van

der Weyden-leerling van Brussel) was Daneel De Rycke de best betaalde kunstenaar⁵⁵. Daret en De Rycke kregen tevens een vergoeding voor voedsel. Samen met zijn leerlingen Joris en Hacquinet⁵⁶, en zijn gezelschap Hans van Dist was Daneel De Rycke acht dagen werkzaam aan deze versieringen. Niet alleen kreeg Daneel een veel hoger loon, maar ook zijn helpers kregen het loon die de meeste zelfstandige schilders kregen.

Reeds verschillende malen heeft men Hans van Dist trachten te identificeren met een Brabants schilder afkomstig uit Diest. Steppe wil deze schilder vereenzelvigen met de schilder Jan van Diest, die in 1474 meester werd in het Antwerps St.-Lucasgild⁵⁷. Van de Ven dacht aan de mogelijkheid om hem te identificeren met Jan Meelder, die tevens koster was van de "Sinte Annen" te Diest in 1443. Deze schilder Jan Bonen de meelder (maelder = schilder) verbleef nog in 1462 in Diest⁵⁸.

Ook voor de versieringen van de Blijde Intrede van Margaretha van York, als gravin van Vlaanderen, deed de stad Gent in 1468⁵⁹ een beroep op Daneel De Rycke en zijn gezellen. Voor de (Rode) Torenpoot en de Walpoort vervaardigden zij schilderwerk⁶⁰.

In 1469 kreeg hij de opdracht om voor de kerk van het Gentse Augustijnenklooster een schilderij te vervaardigen voor het hoofdaltaar⁶¹. Dit gefigureerd tafereel⁶² moest reeds voor de eerste zondag van oktober op het altaar geplaatst worden. Dit altaar was één der eersten dat in 1566 verwoest werd door de Beeldenstormers⁶³.

Op 7 oktober 1468 leende Daneel vier ponden groten aan Gillis de Rits. Als borgens voor de schilder traden Lodewijk Huugs en jonkvrouw Lievina Burts op⁶⁴.

Op 7 maart 1468 (n.s. 1469) leende Daneel De Rycke 30 schellingen grote aan Lodewijk Huughs⁶⁵.

Op 12 april 1469 beslisten de Gentse schepenen van de keure dat Pieter vander Eecken de schuld aan Daneel de Rycke, als erfgenaam van Joos Salmoen, moest betalen, zoals beslist was geworden door het parlement van Parijs. Als salaris ontving de Brugse procureur Joorijs Lieven Huugs een vijfde deel van deze schuld⁶⁶.

Wanneer de schilder stierf hebben we niet kunnen achterhalen, maar zowel Immerzeel⁶⁷ als Siret (o.c.) vermelden dat Daneel De Rycke overleed in 1474. Alhoewel we geen document gevonden hebben die deze datum bevestigt, mogen we aanvaarden dat Daneel De Rycke waarschijnlijk overleed in de eerste helft der zeventiger jaren.

De Bruyn (o.c.) vermeldt dat Daneel De Rycke tot in 1482 "De Gentse Schilder" genoemd werd. Waarschijnlijk baseerde deze auteur zich op Willenski die meent dat Daneel De Rycke stierf na 1482⁶⁸. Willenski heeft zich hierbij laten leiden door een akte van 27 maart 1481 (n.s. 1482), waarin vermeld wordt dat Daneel De Rycke een schuld van 5 ponden groten moest betalen⁶⁹. Wij kunnen

de hoger besproken schilder niet identificeren met deze Daneel De Rycke, daar in de akte duidelijk vermeld wordt Daneel De Rycke alias de Rijts. In geen enkel document met betrekking tot onze kunstenaar treffen we deze alias-naam aan. We mogen besluiten dat Daneel De Rycke een tijdgenoot was van Dirk Bouts (ca. 1415-1475), wat vrij belangrijk is in verband met de toeschrijving van de Gentse Calvarietriптиek aan deze Gentse schilder.

Ondanks het feit dat we geen enkel document hebben kunnen in verband brengen met Daneel De Rycke hopen we toch een duidelijk beeld te hebben gegeven van het leven en het werk van deze in zijn tijd hooggewaardeerde schilder.

VAN ELSLANDE Rudy
Docent antiekopleiding aan het IMOV-Gent

NOTEN

1. A. De Schrijver, *La peinture gantoise après les van Eyck*, in: *Cat. tent. Juste de Gand, Berruguete et la cour d'Urbino*, Gent 1957, blz. 21-34; J. de Baets, *Het drieluk "De Kruisdood"* in de St.-Baafskathedraal te Gent, in: *Schets*, 1957, nr. 4, blz. 101-106; J.P. De Bruyn, *De Schilderkunst van de 15de eeuw tot de 17de eeuw*, in: *Gent 1000 jaar kunst en cultuur*, Gent 1975, blz. 116-120.
2. Ph. Rombouts - Th. Van Lerijs, *De liggeren en andere historische archieven der Antwerpse Sint-Lucasgilde*, Antwerpen z.d., blz. 5; L. De Burbure, *Toestanden der beeldende kunsten in Antwerpen omtrent 1454*, Antwerpen z.d., blz. 21.
3. L. Maeterlinck, *Une école primitive méconnue. Nabor Martins le Maître de Flémalle*, *Nouveaux documents*, Parijs-Brussel 1913, blz. 70, ill LV, schreef aan Daneel de Rijke de Piëta van Pertus Christus in de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België toe.
4. V. Van Der Haeghen, *Mémoire sur des documents faux relatifs aux anciens peintres, sculpteurs et graveurs flamands*, Brussel 1898, blz. 18, 132, 151.
5. E. De Busscher, *Recherches sur les peintres gantois des XIVe et XVe siècles, indices primordiaux l'emploi de la peinture à l'huile à Gand*, in: *Messenger des sciences et des arts de la Belgique*, Gent 1859, blz. 184.
6. A. Siret, *Dictionnaire historique des peintres de toutes les écoles depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours... Précédé d'un abrégé de l'histoire de la peinture, suivi de la nomenclature des peintres modernes et d'une collection complète de monogrammes*, Brussel 1848.
7. We kennen wel in die periode te Gent een Jan De Rijke, die een broer Lieven en een zoon Frans had; Gent, Stadsarchief, *Jaarregister 1451-1452*, f. 80.
8. C.L. Diericx, *Mémoires sur la ville de Gand*, dl. II, Gent 1814-1815, blz. 13, 112.
9. E. De Busscher, o.c., blz. 112.
10. Kenlic zij etc. dat Daneel de Rijke bekend Jacoppe Bolloc als dekin van den scilders ende der neeringhe behouf VII lb. gr. goeder scult van der coepe van de verijhede van der zelve neeringhe ende boven deze een selverinne scale weghende eene troysche maerc, ghemelgiert metten wapene vander neeringhe... zijn borghen over hem... Jan Damman, sergant, Thomaes Seys ende Daneel de Smet, *Actum XI maii a(nno) (14)XL*; Gent, Stadsarchief, *Jaarregister 1439-1440*, f. 146.
11. J. Baldewijns - D. Lievois, *Agnès vanden Bossche, een zelfbewuste vrouw en een merkwaardige kunstenaar*, Gent 1996 (ter perse).

12. V. Van der Haeghen, o.c., blz. 46; E. Cornelis, De kunstenaar in het laat-middeleeuws Gent, II. De sociaal-economische positie van de meesters van de St.-Lucasgilde in de 15de eeuw, in: Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, N.R. 42ste jg., 1988, blz. 130.
13. Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1455-1456, f. 110.
14. R. van Elslande, Het altaarschilderij voor de kerk van Sint-Maria Horebeke (1443), in: Het Land van Aalst, 43ste jg., 1991, nr. 4, blz. 357, noot 28.
15. Kenlic... dat Daneel de Rijke, scildere, bekent Jehan le Muet de somme van 12 lb. gr. van gheleende ghelde te betalene sent Bamesse e(erst) c(ommende), Actum V junij LVIII; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1458-1459, f. 93v°.
16. Kenlic dat Daneel van Lovendeghem, alias Rutaert, kende sculdich zijnde Daneel de Rijke als deken vander neeringhen vanden schilders... de somme van VI lb. gr. ende eene selverinne schale, weghende een troysch maerc, gheamelgiert metten wapene vanden vors(eide) ambachte vanden schilders, ende dit over den coop van den selver neringhe die de selve dekin verkocht heeft Hannekin van Lovendeghem, svors(eide) Daneels natuerlic zone, ende hem daerinne ontfanen heeft, te betaelne de vors(eide) schale halfougste anno LXJ e(erst) c(ommende)... somme van VI lb. gr... 20 s. gr. sjaers. Versekert up hem ende up al tsine. Actum II januarij LX (n.s. 1461); Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1460-1461, f. 50; Kenlic dat Johannes Nicolai kende sculdich zijnde an Daneel de Rijke als deken vander neeringhe vanden schilders... de somme van II lb. gr. in ghelde te betaelne 20 s. gr. onthier ende tsint Jans messe daernaert ende ten derde jare een selvere schalen weghende X quaternen van eenen messale... X ctoonon weert ziinde sonder fraude te schilderen... sonder fraude ende ditter over den coop ende vrijhede vanden neringhe vander vorn(oemde) ambachte van der schilders de paymente van der vorn(oemde) II lb. gr. te betaelne met sulken ghelde etc. Versekert up hem ende up alt zine. Voort zijn borghen broeder Gossin de Roo, nu prior vanden augustinen ende Jacop Gherolf, glaesmakere, Actum X aprilis a(nno) LXI; R. van Elslande, Lieven van Lathem, een onbekende belangrijke kunstenaar uit de 15de eeuw, in: Scheldeveld, jg. XXI, 1992, blz. 163, noot 18.
17. Kenlic zij dat Arend van der Moten kende... sculdig es Daneel de Rijke als deken vander neeringhen vanden schilders binnen Ghendt ende svorseiden ambachts behouf, de somme van VI lb gr. ende eene selverinne scale, weghende een troysch maerc, gheamelgiert metten wapene vanden vors. ambachte vanden scilders...ende voort zijn borchen over hem te wetene Parant Hughenois over den heelt scheede van den vors(eide) 6 lb. gr. in ghelde ende over den heelt scheede vanden scale. Jonghel van der Moten over dander heeltscheede. Actum XII augst a(nno) LXIII; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1462-1463, f. 98. Voorde opnamen van Hemery van Bueren en Jacop van der Ghuchte, cfr. verder.
18. Opnamen van Johannes van Herpe en Heemderic van Zweetvaghene in het gild, alsook het geschil tussen het schildersambacht en de verluchters, zie verder.
19. Wauter vander Zickelen, Daneel de Rijke ende huerlieden ghezellen, vinderen vander uppercosterien van sinte Jans prochie in Ghend, gaven in recorde dat zij wijsden Raesse de Coupman te betalen... Actum XIX julij (14) - LXII.
Wautre vander Zickelen, Daniel de Rijke, etc, vindren van de uppercosterie van sinte Jans kercke, in Ghend gaven over in recorde dat zij vonden hebben in den bouc van haerlieder voorsaten dat zij wijsden den XVe dach van novembris a(nno) (14)LXI Stevin den Costere... Actum XX octobris (14)LXII;
Kenlic dat Wauter vander Zyckele, Daneel de Rijke ende hueren ghezellen vindren vander uppercosterie van Sent Jans prochie gaven in recorde dat zij wijsden Andriy Scellinc... Actum IIIJ maerij (14) LXII;
Wautre vander Zickelen, Daniel de Rijke ende haer ghezellen, vindren van de uppercosterie van Sente Jans prochie, in Ghend, gaven over in recorde dat zij wijsden... Andriy Scellinc..., Actum Aprillis (14)LXIII na paesschen;

- Wauter vander Sickelen, Daniel de Rijke ende huere ghesellen, vindren vander uppercosterie van sente Jans prochie in Ghend, ter tijt van nu gaven over in recorde dat zij wijsden den IX dach van novembre lestleden Rasen den Coeman te betalene Aernaut van Willebeke IIIJ s. gr. over bracht. Actum 4 juij (14)LXIV; Gent, Stadsarchief Van der Haeghen, Documents artistiques, dl. II, f. 40, 68.
20. Kelic dat... Daneel de Rike ende huere ghezellen vindre van Ste Niclaeys prochie in Gent,... Actum XXII dachs van novembris a(nno) (14)LXVI, Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1466-1467, f. 28.
 21. ...Daneel de Rijke ende huere ghezellen vindren van sinter Niclaus prochie binnen Ghendt ter tyt van nu commen zijn ende gaven over in recorde dat zij wijsden den derden dach in sprocle lestlede Jacops Ghijseling, frutenier, te betalene Jacop Gherolf III s. gr...; Gent Stadsarchief, Jaarregister 1467-1468, f. 68.
 22. R. van Elslande, Het retabel van Cornelis Boone in opdracht van de mecenas Nicolos van der Zichelen en de kerkmeesters voor de kerk te Nazareth, in: Scheldeveld, jb. XIX, 1990, blz. 41.
 23. Kenlic, etc, dat Daniel de Rijke kende sculdich zijnde Pietren vander Bruggen de somme van XLIIJ s. gr. vanden coope van eenen paerde, te betalene binnen een jaer eerstc(ommende). Versekert, etc. Actum 10 decembris (14)LXII; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1461-1462, f. 51. In hetzelfde register treffen we opnieuw een "schuldbekentenis de Daneel de Rijke, scilder, aen Pieter Hueribloc de somme van XXII s. X d. gr. van den coop van eenen paerde; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1461-1462, f. 93.
 24. Kenlic (zij) dat Daneel de Rijke stelt in zijn stede Adriaen van den Storme binnen Ghend, in forma... Actum XV octobris LXIJ; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1462-1463, f. 57.
 25. R. van Elslande, Het altaarschilderij voor de kerk van Sint-Maria-Horebeke (1443), in: Het Land van Aalst, 43ste jg., 1991, nr. 4, blz. 357, noot 28.
 26. Was Daneel soms een lid van de Gentse adellijke familie de Rijke, die als wapen droeg: "d'hermines à la bande de gueules, à trois roses d'argent"; F. Van Dycke, Recueil héraldique sur un grand nombre de familles nobles et patriciennes, Brugge 1851, blz. 62, 360.
 27. Cfr. M. Daem, Jan Moke, miniaturist Gent-Brugse school 1478, in: Ghendtsche Tydinghen, 23ste jg., 1993, nr. 5, blz. 275-280.
 28. Allen den ghonen die dese presente letteren sullen sien ofte hooren lesen, Clays Triest, ruddere, in desen tijt hoogh bailliu, scepenen ende raed vander stede van Ghend, saluut. Doen te wetene dat omme te bēlettene de questien ende gheschillen die namaels risen mochten ter causen ende omme texerceren vander neeringhen vanden scilders binnen der voorseide stede, ende zonderlinghe tghedinghe dat gheroert heeft tusschen Daniel de Rike, jeghenwoordig deken vander voors(eide) neeringhe, ende zine ghezwoorne ghesellen, over een zijde, ende Johannes van Erpe, verlichtere, over andre, wij, met mallincandren ripelic gheledt ende ghesproken hebbende up de materie vanden voors(eide) gheschille, hebben ghemaect ende gheordineert, maken ende ordineeren bij desen presenten, dat so wie van nu voortan binnen der voors(eide) stede van Ghend verlichten sal breeder werckende dan met pennen, te wetene met pincheeten, twelcke der neeringhe vanden scilders van ouden tijden toebehoort heeft, dat hij ghehouden sal zijn te coopene deen vierde vander vrijhede vander neeringhe vanden scilders voors(eide) ende der af te betaelne deen vierendeel van dies men de neeringhe int gheele coopt: te wetene XXX s. gr. over tvierde van VI lb. gr. binnen IIIJ jaren, elcs jaers VII s. gr., ende bovendien ghereet tvierendeel van eenre zelveren scale, weghende int gheele eene troysche maerc, gheamelgiert in den bodem metter wapenen vander selver neeringhe, ende den boort vergult, ende naer dat sulc persoen verlichtre tvierde vander vrijhede vander voors(eide) neeringhe ghecocht sal hebben, so sal hij ende sijne nacommeren manne persooene van ghelicker vrijhede ghebrucken, dies zullen sulcke verlichters moghen maken ende verlichten al tgehundt dat men in missalen ende andre boecken niet en stelt oft sluut, toogh van sulken werken thoudene, of andersins de voors(eide)

- neeringhe breeder te moghen doene, in eenighe wijs; maer waert zo dat de ghene die also deen vierde vander vrijhede vander voors(eide) neeringhe vanden scilders verereghen souden hebben of huere kindren manne hoofde wesende, gheliefde de gheele vrijhede vander selver neeringhe te coopene ende vererighene, dat hemlieden dan tvierendeel vanden voors(eide) vrijhede dat zij te voren ghehad souden hebben, te baten ende in scaden commen soude, ende dat zij maer drie deel vanden gheelen coope bovendien betalen en souden. Dies werden zij ghehouden, ende elc van hemlieden, commet te gheldene, ende sullen ooc bate heffen inde voors(eide) neeringhe, also verre als tvierde voorscreven beloopene ende ghe-draghen sal; altijs emmer behouden der ordonnancien ende voorsienichede van onser harde gheduchten heere ende prinche, up datter van zinen weghe eeneghe ghemaect werd up de neeringhen vander voors(eide) stede, ende omme dat dese ordonnancien vast ende ghedurich zijn ende bliven zoude, so hebben wij bailliu ende scepenen dese presente letteren ghedoen zeghelen, te wetene ic bailliu voorn(oemd) met minen seghele, ende wij scepenen metten seghele van saken der voors(eide) stede van Ghend, hier an huuthanghende. Actum 13 junij 1463; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1462-1463, f. 89v°.
29. K.G. Van Acker, Victor van Crombrugge en Pieter de Keysere, in: Ghendtsche Tydinghen, 21ste jg., 1992, nr. 5, blz. 286.
 30. R. van Elslande, Lieven van Lathem een onbekende belangrijke kunstenaar uit de 15de eeuw, in: Scheldeveld, jb. 1992, blz. 132.
 31. Gerard was de stamvader van de Gentse adellijke familie de Crombrugge de Picquendaelle; R. van Elslande, van Elslande 1267-1995 Heren van/Seigneurs de Carpentinghe, Schoonvelde, Ghisbalde, Ter Beke, Dilsemont, Ten Bormen Elst, Nobelmeers, De Lysselbroek, Ten Heede, Ten Hooghen Walle (Duivelgoet), Ten Paradijs, Ter Vliet, Watermeulen & Langhen Hessel, Wervik 1995, blz. 120. Ook Sr. Pieter van Elslande, de medeleerling van Pieter Pauwel Rubens in het atelier van Adam Van Noort, moest inschrijvingsgeld betalen aan het Antwerps schildersgild om zijn ambacht te mogen uitoefenen; Ibidem, blz. 4.
 32. Kenlic etc., dat Joannes van Herpe, commen es, etc., kende ende lijde dat hij tachter ende sculdich es Daneele den Rijke, als dekin vander neeringhen vanden scilders ende ter selver neeringhen behouf, de somme van XXX s. gr. ende tvierendeel van eenre selveren scale van eender troijsscher maerc, den boort vergult, gheamelgiert in den bodem metter wapene vander selver neeringhe, ghecomposeert voor VIJ s. gr. ende dit over den coop ende vrijhede vanden vierdeele vander voorn. neeringhen, te wetene tverlichten, naer thinhouden vander copien vanden vonnesse van scepenen. Te betaelne, etc., versekert up hem ende up al tzine, ende voort zijn borghen ende elc over al Gillis vanden Putte ende Ghijselbrecht vanden Schuer. Actum XX augusti (14)LXIII; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1463-1464, f. 1.
 33. Kenlic dat Jacop vander Ghuchte kent sculdich zijnde Daneele de Rijke, als deken vander neeringhe vanden schilders ende ter vorseide neeringhe behouf, de somme van VI lb. gr., ende een selveren schale van eener troijsscher maerc, den boort vergult ende gheamelgiert inden bodem metten wapene vander vorseide neeringhe, ende ditte over den coop ende vrijhede vander zelver neeringhe, te betaelne XII s. gr. ghereet ende VIII s. gr., te Kerssavont eerstcommende; fr vorseide scale te leverne tsent Jansmesse anno (14)LXV, xx s. gr. tsent Jansmesse anno (14)LXVI, ende van danne voort telken sent Jansmesse daer naer volghende, XX s. gr., gheldende tot de vorseide somme vul betaelt zal wesen, met zulken ghelde etc. Versekert up hem ende up al tzine, ende voort zijn borghen over hem ende elc over al Passchier ende Arent vander Ghuchte, ghebroeders, Actum XIII julij (14)LXIII; Gent, Stadsarchief 1462-1463, f° 94.
 34. Kenlic zij allen lieden dat Hemerus van Bueren commen es voor scepenen vander kuere in Ghendt, kende sculdich zijnde Daneel de Rijke, als deken vanden schilders, ende ter selver neeringhe behouf, de somme van XXX s. gr. ende tvierendeel van eener silveren scale van eener troijscher maerc, den boort vergult ende den bodem veramelghiert metter wapene vander selver neeringhe, ghecomposeert voor VIJ s. gr. ende ditte over den coop ende vrij-

hede vanden vierendeele vander voors(eide) neeringhe, te wetene tverlichten, naer thinhouden vander copie van eenen vonnesse van scepenen voorn(oemd) te betaelne VII s. gr. ghereet, ende tsurplus, te wetene VII s. VI d. gr. tsent Jansmesse eerstcommende, ende van danne voort telken sent Jansmesse daer naer volghende VII s. VJ d. gr. gheldende toot de voors(eide) somme vul betaelt sal zijn. Versekert up hem ende al tzijne, ende voort zijn borghen over hem ende elk over al de voors(eide) Daneel de Rijke, Clais vander Meersch ende Cornelis Baije. Actum XII julij 1463; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1462-1463, f. 94.

35. A. De Schrijver, o.c., blz. 22-24.
36. Daneel de Rijke bekende sculdich zijnde Daneele van Lovendeghem alias Rutaert de som van 30 s. gr. gherekents ghelts te betalene thalfoust stc. Versekert up hem ende up al tsine...; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1463-1464, f. 13v°.
37. Kenlic zij allen lieden dat Heinderic de Zweertvaghden commen es voor scepene vander kuere in Ghendt, kende sculdich zijnde Daneel de Rike, in den name ende als dekin vander neeringhe vanden scilders binnen Ghendt, ende ter neeringhe behouf, vj lb. gr. ende een selverin scale, weghende eene troysse maerc, gheamelgiert in den bodem metter wapenen vander selver neeringhe den boort vergult, over den coop ende vrijhede vander vorseide neeringhe, te betalene... Versekert up hem ende up al tsine ende voort es boorghe over hem, alsoo verre alst der scalen ancleeft, ende niet breeder, Clays vander Meersch, ende als vanden penninghen zijn boorghen over hem ende elc over al Daniel de Rike, vornoemde Triestam vanden Bossche, Cleerbout van Wittevelde, Cornelis Baije ende Jacop de Backere, Actum 18 novembris 1463; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1463-1464, f. 26.
38. R. van Elslande, o.c., 1991, nr. 4, blz. 357, noot 28.
39. Daneel de Rijke bekent sculdich zijnde Taneke Masset de som van 28 s. gr. goede deughdelijker scult van gheleenden gelde te betalene t halfasten e(erst) c(ommende). Actum VIII januarij 1463 (n.s. 1464), Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1463-1464, f. 41.
40. Kenlic (zij) dat Daneel de Rijke heeft in zijn stede ghestelt Claise Bernage, binnen Gent, in forma... Actum XIX juli LXIIIJ, Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1464-1465, f. 105v°.
41. Daneel de Rijke naar de kennesse die hys dede, te betalene Claise Bernaise, machtig voer Janne van den Castele, typre, ende tziere behouf, de somme van V lb. gr., ter goeder rekeninghe resten van meerdere somme van den coepe van ander aultaer tafle, te betaelne XXXIIJ s. IIIJ d. gr. ts. Jansmesse, XXXIIJ s. IIIJ d. gr. binnen de maend augst, en XXXIIJ s. IIIJ d. gr. talerhelghe messe, al e(erst) c(ommende). Actum XIIIJ aprilij a(nno) (14)LXIIIJ; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1463-1464, f. 43v°.
Kenlic dat Jan van den Castele, poorter van der stede van Ypre, stelt wellelic in zijn sculd Claise Bernaige, binnen Gend. Actum X maij a(nno) LXIII; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1463-1464, f. 60.
42. Kenlic zij dat Daneel de Rike bekende sculdich zijnde Gillise van Cauwerie de som van II lb. XIII s. gr. goed scult van den coepe van eenen taverneelkine ende VI gr. van wettelicke costen. Te betalene deen heelfst binnen III maend, dandere volghende heelfst binnen III maand... Versekert up hem ende up al tsine, Actum XVII aprilij an(no) (14)LXIII post pasch.; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1464-1465, f. 68.
43. Deze had zich ook borg gesteld voor Johannes van Herpe bij zijn opname in het Gentse St.-Lucasgild (cfr. supra).
44. R. van Elslande, Het altaarschilderij voor de kerk van Sint-Maria-Hoorebeke (1443), in: Het Land van Aalst, 43ste jg., 1991, nr. 4, blz. 356.
45. R. van Elslande, Het laatste Oordeel van de Meester van Diest, met name Lieven van der Clite (en Augustijn de Brune) in: Meer schoonheid, 34ste jg., 1987, nr. 2, blz. 41.
46. M. Martens, Enkele middeleeuwse muurschilderingen te Gent - II. Gegevens op basis van documenten, in: Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, n.r. 39ste jg. 1986, blz. 65.

47. Scepenen vanderr kuere in Ghendt, naer de handelighen dies voer hemlieden was, ter causen vanden ansprake dien Zegher van Apeltrin, als procureur van mijnen Heere den bisscop van Camerijke, dede Daneele den Rijke, scildere, van sekeren weerke dat de selve Daneel ghevoerwaert ende ghenomen hadde te makene in mijns voorseits heeren heerbeerghe, naer den uitwijsende vander cijrographien die hij overgaf te wette, dwelke hij in ghebreke was te vulcommen. Wijsden den voornoemden Daneel, niet jeghenstaende ziere weerc, te vulmakene tvoorseide weerc daer de questie af es, ende naer dinhouden vander selver cijrographien, binnen VJ weken eerstcommende, ofte te treckene in sammans in chasteledt te Gent. Actum XVII junij 1466; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1465-1466, f. 122v°.
48. Kenlic dat Daneel de Rijke... kende dat hij vercocht heeft Gillis de Rats (Rits?) een alf last harincx Rounen van den Damme veel zoete ende wel ghepart van den ees besten vanghe eerst te Ghend int watre tusschen brugghen ende datte al nu ghereet ontfaen hebbene te leverne tusschen Bamesse ende St.-Martins messe... welke leveringhe de vors(eide) Daneel versekert ende over den vors(eide) Daneel mids dat hij ze belooft heeft te quitene, costelos ende al scadelois Lieven van den Bossche, fs. Tristam ende Goesin Ghijseling Actum 13 decembris a(nno) LXVI; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1466-1467, f. 43.
- Kenlic dat Daneel de Rijke vercocht heeft Jacop Ghijseling een alf last ton harinc Rounen van den Damme veel zoete ende wel ghepart te leverne binnen Ghendt tusschen brugghen... coop es ghedaen omme een zekere somme V penninghen... vors(eide) Daneel belooft heeft te vulcommene (= leveren)... borghen over hem Gillis van de Putte ende Heinderic van Bueren ende elc over elc... III tonne Actum XII aprilis a(nno) (14)LXII; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1467-1468, f. 113.
49. Item Daneele den Rijke, schildere, van der vors(eide) pincheelen te schildene metter vors(eide) stede wapene van elken 6 s. gr. ende van den vors(eide) fringhen aen te naeyen 8 d. gr.; Gent, Stadsarchief, Stadsrekeningen 1466-1467, f. 149.
50. Vergelijk het vaandel op naam van Agnès van den Bossche in het Bijlokemuseum te Gent; J. Baldewijns-D. Lievois, o.c. (ter perse).
51. Kenlic zij allen lieden dat Daneel de Rijke comen es voor scepenen vander kuere in Ghend, kende dat hij ontfanghen heeft van Odwijn de Ville de somme van III lb. gr. up tmaken van eener tafle van portratueren, die hij belooft heeft te leverne te paesschen eerstcommende, ofte alsdan ghehouden zijn de voors(eide) somme van III lb. gr. de voornoemde Odwijn te betalene ende inlegghene sonder eenich delaj, al twelcke den vors(eide) Daneel bekent ende versekert up hem ende up al tsine. Ende voort es borghen over hem Lodewic Huugh, ende heeft belooft den selven zijnen borghen vanden voorn(oemde) boorchtocht costeloos ende al scadelois te houdene ende quitene. Actum XXIII januarij 1467, Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1467-1468, f. 49.
52. Anoniem, Pierre de Ville, in: *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, 15de jg., 1907, blz. 75-80.
53. F. De Potter, Gent van den oudsten tijd tot heden, *Geschiedkundige beschrijving der stad*, dl. V, Gent z.d., blz. 311-312.
54. E. Dhanens, De artistieke uitrusting van de St.-Janskerk te Gent in de 15de eeuw, in: *Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Schone Kunsten*, 44ste jg., 1983, nr. 1, blz. 55-56.
55. R. van Elslande, Lieven van Lathem, een onbekende belangrijke kunstenaar uit de 15de eeuw, in: *Scheldeveld*, jb. XXI, 1992, blz. 137.
56. Gebaseerd op falsificaties vermeldt E. De Busscher, o.c. blz. 168 dat Gerolf vanden Moortre leerling of gezel was van De Rijke.
57. K.J. Steppe, *Aspecten van de laatgotiek in Brabant*, Leuven 1971, blz. 166.
58. R. Van de Ven, Schilders vermeld in Diestse archieven gedurende de XIVe, XVe en XVIe eeuw, in: *Arca Lovaniensis*, jb. 1972, blz. 210.
59. V. Fris, La restriction (13 juillet 1468), in: *Bulletijn der Maatschappij van geschied- en oudheidkunde te Gent*, 31ste jg., 1923, dl. I, blz. 121.

60. Item, Daneele de Rijcke ende zijne ghesellen schilders, vander schilderien bi hemlieden ghemaect, dienende voor de Walpoorte ende voor de Torrepoorte ten voorseider blijder incommene van onser gehuchter vrouwen ende princessen, V lb. gr., Actum XX july (14)LXVIII; Gent, Stadsarchief, Stadsrekeningen, 1467-1468, f. 309v°.
61. Kenlic zij, allen lieden dat Daniel de Rike commen es voor scepenen vander kuere in Ghend, kende ende lijde dat hij beloofd ende toeghesijt heeft broeder Claeijse vanden Berghen, prior ende leesmeestere vanden cloestere vanden Augustinen binnen der voors(eide) stede, ten profitte vanden voors(eide) cloestere, int selve cloester te leverne zulcdanighe eene tafele van pourtraicturen dienende ten grooten haultare, als hemlieden midts zekeren voorwaerden tanderen tijde belooft heeft, ende sal de selve tafele al vulmaect ende up den voorn(oemde) haultare ghehouden zijn te leverne onthier ende tsondachs naer sente Bamesdach eerstcommende, zonder langher delaj. Alwelke leverighe te doene de voorn(oemde) Daniel belooft, bekent ende versekert heeft up hem ende up al tsine. Ende es bespreec ende voorwaerde dat de voorn(oemde) tafele weert wesen moet V lb. gr. Up dat se beter ware, dat men hem datte instaan ende goet doen moet, naer thinhouden van huerlieder voors(eide) voorwaerde. Actum XIX aprilis (14)LXIX post Pacha; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1468-1469, f. 85v°.
62. A. Keelhoff, Geschiedenis van het klooster der eerwaarde paters Eremiten Augustijnen te Gent, Gent 1864, blz. 87; A. Van Lokeren, La femme à deux barbes. Tableau peint par Hans Hólbain, in: *Messenger des sciences et des arts de la Belgique*, 1836, dl. IV, blz. 264-66; L. Maeterlinck, Hubert van Eyck et les peintres de son temps, Gent z.d., blz. 29.
63. M. van Vaernewijck, Van die Beroerlicke Tijden in die Nederlanden en voornamelijk in Ghendt 1566-1568, Gent 1872, dl. I, blz. 147-159.
64. Kenlic zij etc dat Daneel de Rike comme es etc. kende tachter ende sculdich synde Gillis de Rits de somme van IIIJ lb. gr. goed scult welke somme Daneel voorseit belooft te betalene binnen eender maent eerstcommende. Versekert up hem ende borghen Lodewijc Huuys ende joncfrauw Livine Burts. Actum VIJ octobris (14)LXVIII; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1468-1469, f. 12.
65. Kenlic etc. dat Daneel de Rike commen es etc. kende sculdich sijnde Lodewijc Huuys de somme van XXX s. gr. te betalene binnen III weeke eerste X gr. gr. ... Versekert up hem etc. Actum Vij marij (14)LSVIII; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1468-1469, f. 67.
66. Kenlic zij allen lieden dat Daneel de Rike, scildere commen es voor scepenen vander kuere in Ghent, kende ende lijde dat hij al nu gheconsenteert ende ghewillekuert heeft Joorijs Lievin Huuys, poortere van Brughe, te hebbene, upheffene ende ontfane tvijfste deel van allen den penninghen, baten ende proffiten die hem ghewijst zullen worden bij den heeren vanden parlemente te Parijs of elders ter causen van eenen processe dat hanghende es int parlement te Parijs tusschen wijlen Joos Salmoen, an deen zijde, ende Pieter vander Eecken, met die hem ancleven, an d'andere, vanden welken wijlen Saloen den vors(eide) Daneel hoijr es, omme den vorn(oemde) Joorijs tselve vijfste deel te ghebruukene, upheffene ende ontfane tzijsen vrijen properen goede, behouden dien dat de selve Joorijs ghehouden sal zijn alle de neerendsticheden te doene omme tvererighen vander sentencie ende executie vanden vorn(oemde) processe als hij goedelicx sal connen ende moghen. Actum 12 aprilis (14)LXIX post Pacha; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1468-1469, f. 94v°.
67. J. Immerzeel, De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders, beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters van het begin der vijftiende eeuw tot heden, dl. III, Amsterdam 1842-1843, blz. 16.
68. R.H. Willenski, *Flemish painters 1430-1830*, vol. I, Londen 1960, blz. 16.
69. Daneel de Rijke, alias de Rijts, kent sculdich zijnde Jacop Samlers, fs. Jacops, de somme van V lb. gr. goeder scult...; Gent, Stadsarchief, Jaarregister 1481-1482, f. 156.